

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI
Lepušićeva 6, 10000 Zagreb

Kolegij: DEMOKRATSKA TRANZICIJA I POVIJESNO NASLJEĐE: SLUČAJ ČEŠKE, POLJSKE I RUSIJE

Prof. dr. sc. Tihomir Cipek
e-mail: tcipek@fpzg.hr

CILJ KOLEGIJA

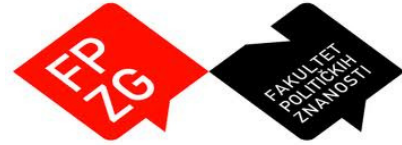
Cilj je kolegija da upozna polaznike doktorskog studija s osnovnim značajkama politike u Srednjoj i Istočnoj Europi. To će se nastoji prikazati pomoću fokusiranih studija slučaja unutar regionalnih studija država i nacija koje su u 'doba ekstrema' bile žrtve totalitarnih diktatura na primjeru Češke, Poljske i Rusije. U analizi se polazi od tipologije komunističkih režima Herberta Kitschelta koji razlikuje tri tipa komunističkih diktatura: totalitaran, nacionalno-prilagođen i patrimonijalni. Osnovni kriterij podjele je povijesno nasljeđe koje je odredilo brzinu i značajke modernizacijskih procesa. U državama koje su imale relativno uspješan tempo modernizacije te su izgradile djelotvoran birokratski aparat uspostavio se totalitarni model komunističke diktature (primjer Češka i DDR). U onima u kojima je modernizacija samo djelomično uspjela, a crkva je u javnom životu imala veliku ulogu, oblikovao se nacionalno prilagođen tip komunističkih diktatura (primjer Poljska, Mađarska, Hrvatska itd.). U državama koje su kasnile u modernizaciji razvio se patrimonijalni model komunističkih diktatura (primjer, Rusija, Ukrajina, Srbija itd.). Osnovna je teza da povijesno nasljeđe, preko političke kulture i načina političkog djelovanje građana, bitno djeluje na politiku i politički sustav u Srednjoj i Istočnoj Europi. Politički fenomeni poput: relativno snažne korupcije, nacionalizma, desnog i lijevog populizma, asimetrični stranački sustavi te odlučujuća uloga autoritarnih vođa, bitno određuju politiku u većini država regije. Njihov uzrok nastojat će se raščlaniti pomoću prikaza djelovanja 'struktura dugih trajanja' na suvremene političke institucije karakterističnog za historijski institucionalizam.

Na primjeru navedenih država polaznici bi se uputili u osnovne značajke političkih sustava i politike Srednje i Istočne Europe te metoda regionalne komparativne analize. Polazi se od propitivanja optimističkog pristupa politici, koji zagovaraju pristaše institucionalnog dizajna, ali i od kritike kulturalnog determinizma, koji niječe mogućnost djelotvornih promjena.

Svaki politički fenomen karakterističan za regiju bit će prikazan i raspravljen na najmanje jednome znanome i utjecajnom primjeru iz politologije, a povezivanjem historiografske i politologijske analize nastojat će se postaviti i sasvim nova znanstvena pitanja o djelovanju kulturno-povijesnog nasljeđa na suvremenu politiku u Srednjoj i Istočnoj Europi.

SADRŽAJ KOLEGIJA

1- 2. Istraživanja Srednje i Istočne Europe i komparativna politika

- Bibo, Istvan. (1995). *Regije europske povijesti*. Zagreb: Naprijed, 5-95.
- Cipek, Tihomir (2000). Povijest Istočne Europe. Kako je Sjever postao Istokom. *Časopis za suvremenu povijest*, god. 37, br. 1, 171-182.
- Schmitter, C. Philippe, Karl, L. Terry (1994). The Conceptual Travels of the Transitologist and Considologist: How Far to the East Should They Attempt to Go? *Slavic Review*, 53, 1: 173-185

3-4. Diktature i modernizacija u Srednjoj i Istočnoj Europi

- Cipek, T. (2003). T. G. Masaryk i kriza Europe. *Politička misao*, XL, br.3, 145-154.
- Jowitt, Ken (1992). *New World Disorder. The Leninist Distinction*. Berkeley: University of California at Berkeley.
- Kitschelt, Herbert i sur. (1999). *Post-Communist Party Systems. Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wandycz, P.S. (2004) *Cijena slobode. Povijest Srednjoistočne Europe od srednjeg vijeka do danas*. Zagreb: Srednja Europa, str. 164-395. (odabrano poglavlje)

5. Kriza i slom komunističkih diktatura 1989./1990. godine

- Ash, G. Timothy (1993). *Mi građani revolucije 1989.; svjedočanstva iz Varšave, Budimpešte, Berlina i Praga*. Zagreb: Školska knjiga.
- Holzer, Jerzy (2002). *Komunizam u Europi. Povijest pokreta i sustava vlasti*. Zagreb: Srednje Europa.

6. Kreativistički optimizam v. kulturalistički pesimizam. Metodologijske rasprave o demokratskoj tranziciji.

- Beichert, Timm (2005). „Kultur und Kontext-Strategien zur Einbeziehung komplexer Umwelten in die Vergleichende Methode“. U: Kropp, Sabine, Minkenberg, Michael (ur.). *Vergleichen in der Politikwissenschaft*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, str. 218-231.
- Cipek, Tihomir (2007). „Kulturološki obrat i politologija. Povratak kulturno-povijesnom kontekstu“. U: Kasapović, Mirjana (ur.). *Izlazak iz jednine? Stanje hrvatske političke znanosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti
- Jowitt, Ken (1992): „The Leninist Legacy“. U: Jowitt, Ken. *New World Disorder: The Leninist Extinction*. Berkley: Univ. Of. California Press, str. 284-305

7-8. Tranzicija prema demokraciji. Slučaj Poljska.

- Ekiert, Grzegorz, (1996). *The state against society. Political crisis and their aftermath in East Central Europe*. Princenton: Princenton Univ. Press.
- Markowski, Radoslaw (ur.) (2002). *System partyjny i zachowania wyborce. Dekada polskich doświadczeń*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Ramet, P. Sabrina (2004). *Čija je demokracija*. Zagreb: Alinea.

9. Raspad država. Slučaj Čehoslovačka.

- Hory, Ladislav (1996). *The little Czech and the great Czech nation: national identity and the postcommunist transforamtion of society*. Cambridge Univ. Press.
- Kipke, Rüdiger, Vodička, Karel (ur.) (1993), *Rozloučení s československem*. Prag: Češky spisovatel.

10. Demokratski izbori i komunističke stranke. Slučaj Češka.

- Bradley, John (2000). "Czechoslovakia: External Crises and Internal Compromise". U: Berg-Schlosser, Dirk, Mitchell, Jermy (ur.). *Conditions of Democracy in Europe, 1919-39. Systematic Case Studies*. London: Macmillan, str. 85-105.
- Busse-Grzymała, M. Anna (2002). *Redeeming the Communist Past. The Regeneration of Communist Parties in East Central Europe*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Koubek, Jiří (2006). Volby 2006 do Poslanecké sněmovny: volební geografie a pět alternativních vysvětlujících modelu. *Politologická revue*, XIII, 1: 97-128.

11-12. Ekonomaska transformacija kao 'tajkunizacija'. Slučaj Rusija.

- Hoffman, David (2005): *Oligarsi: bogatstvo i moć u novoj Rusiji*. Zagreb: Metropress. (odabrano poglavlje)
- Kitschelt, Herbert (2004). "Historische Pfadabhängigkeit oder Strategiewahl? Zur politischen Ökonomie postkommunistischer Wirtschaftsreform". U: Stykow, Petra, Beyer, Jürgen (ur.). *Gesellschaft mit beschränkter Hoffnug. Reformfähigkeit und die Möklichkeit rationaler Politik*. Wiesbaden: VS-Verlag, str. 87-115.

13-14. Autoritarni vođe. Slučaj Putin.

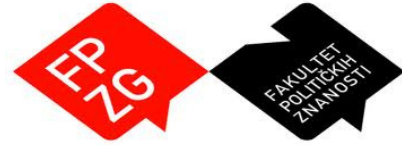
- Schröder, Hanns-Henning (2007). "Presonenvertrauen und Stabilität: die russische Gesellschaft und das System Putin". U: Bubhe, Matthes, Gorzka, Gebriele (ur.), *Russland heute. Rezentralizirung des Staates unter Putin*. Wiesbaden: VS-Verlag.
- Kagarlitsky, Boris (2004). *Russia under Yeltsin and Putin: neoliberal autocracy*. London: Macmillan. (uvod i zaključak)
- Istraživanja javnog mišljenja:
<http://levada.ru/prezident.html>

1. Populizam. Slučaj 'Zakona i pravde' u Poljskoj.

- Bodio, Tadesz (2001). "Die psychologische Voraussetzungen der Transformation des politischen Systems". U: Sulowski, Stanislaw, Wojtaszyk, Konstanty Adam (ur.). *Das politische System Polens*. Warszawa, str. 136-150.
- Jasiewicz, Krzysztof (2002). Czyj prezydent, czyj parlament? Wartości i interesy a zachowani wybrcze w 2000 oraz 2001 roku. *Studia Polityczne* 13, 135-155.
- Kostrezebski, Karol (2002). Rechtsextreme in Polen. *Utopie-kreativ*, 141/142, 689-698.
- Markowski, Radoslaw (ur.) (2002). *System partyjny i zachowania wyborce. Dekada polskich doświadczeń*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk

OBLICI NASTAVE

Nastava se izvodi u obliku predavanja i seminara. Seminari podrazumijevaju aktivnu uključenost polaznika doktorskog studija u nastavni proces u obliku pisanja podnesaka, kraćih eseja ili seminarskih radova o strategijama i metodama komparativnih

istraživanja. Teme seminara utvrđuje nastavnik u dogovoru s polaznicima. Polaznici mogu, također, predložiti neku temu, slučaj ili znanstveno djelo koje smatraju vrijednim studija. Kako je riječ o vrlo zahtjevnome nastavnom gradivu, seminari zapravo služe da se produbi i proširi znanje o nastavnoj jedinici o kojoj se govorilo na predavanju novim, relevantnim slučajevima. Rad polaznika u seminarskoj nastavi vrednuje se i uzima u obzir pri konačnoj ocjeni. Seminare vodi predmetni nastavnik.

Predviđena su gostujuća predavanja istaknutih stranih i domaćih znanstvenika i znanstvenica. Prema interesu polaznika i polaznica moguća su dodatna predavanja diplomatskih predstavnika tematiziranih država. Planiran je edukativni izlet u Prag, Varšavu ili Moskvu.

NAČIN POLAGANJA ISPITA

Ispit se polaže usmeno na temelju propisane obvezatne literature. Ispiti se mogu polagati i u obliku seminarskih radova. Polaznici se dogovaraju s nastavnikom o temi, pristupu i literaturi za seminarski rad. Oba oblika ispita vrednuju se jednakim brojem ECTS bodova.

NAČIN VREDNOVANJA ISPITA

Ispit položen iz kolegija “Demokratska tranzicija i povijesno nasljeđe” kao izbornog kolegija vrednuje se sa 6 ECTS bodova.

NAČIN PRAĆENJA KVALITETE NASTAVE

Kvaliteta nastave provjerava se anonimnim anketnim ocjenjivanjem polaznika na kraju semestra. Kvalitetu i uspješnost nastavnog procesa neposredno nadziru Vijeće doktorskog studija “Komparativna politika”, te fakultetski Odbor za praćenje kvalitete nastave.

OBVEZATNA LITERATURA

Ingelhart, Ronald, Welzel, Christian (2007). *Modernizacija, kulturna promjena i demokracija. Slijed ljudskog razvitka*. Zagreb: Politička kultura, str. 13-86, 122-140.

Kenney, Padraic (2007). *Breme slobode. Istočna Europa nakon 1989*. Zagreb: Srednja Europa.

Wandycz, S. Pjotr (2004). *Cijena slobode. Povijest Srednjoistočne Europe od srednjeg vijeka do danas*. Zagreb: Srednja Europa, str. 1-13, 167-362.

Polaznice i polaznici biraju jedan od naslova koji slijede:

Almond, A. Gabriel (2004). *Comparative Politics Today*. New York: Pearson, str. 366-416., ili

Ismayr, Wolfgang (ur.). *Die politischen Systeme Osteuropas*. Opladen: Leske + Budrich, str. 185-237 ili 239-272.

PREPORUČENA LITERATURA

- Ash, G. Timothy (1993). *Mi građani revolucije 1989.; svjedočanstva iz Varšave, Budimpešte, Berlina i Praga*. Zagreb: Školska knjiga.
- Beichelt, Timm (2004). "Parties Matter! Parteipolitische Prägung und Reformprofile in den Beitrittsländer zur Europäischen Union, u: Petra Stykow, Jürgen Beyer (ur.), Gesellschaft mit beschränkten Hoffnung. Reformfähigkeit und die Möglichkeit rationaler Politik, Wiesbaden: VS-Verlag.
- Berend, Ivan (2001). *Centralna i Istočna Europa*. Podgorica: CID.
- Berg-Schlosser, Dirk, Müller-Rommel, Ferdinand (ur.) (1997). *Vergleichende Politikwissenschaft*. Opladen: Leske + Budrich.
- Boix, Charles, Stokes, Susan C. (ur.) (2007). *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. New York: Oxford University Press.
- Buhbe, Matthes i Gebriele Gorzka (ur.) (2007). *Russland heute. Rezentralisierung des Staates unter Putin*. Wiesbaden: VS-Verlag.
- Cabada, Ladislav, Šanc, David (2005). *Český stranický systém ve 20. stolet*. Plzeň: A. Čeněk
- Cipek, Tihomir (2000). Povijest Istočne Europe: Kako je Sjever postao Istokom?, *Časopis za suvremenu povijest*, 32, 1, str. 171-180;
- Cipek, Tihomir (2003). Tomaš Garrigue Masaryk i kriza Europe, *Politička misao*, XL, 3, str. 145-155.
- Cipek, Tihomir, Milosavljević, Olivera (ur.) (2007). *Kultura sjećanja: politike povijesti i svladavanje prošlosti*. Zagreb: Disput.
- Courtois, S. i sur. (1999). *Crna knjiga komunizma. Zločin, teror, represija*. Zagreb: Golden marketing-Politička kultura.
- Ekiert, Grzegorz, (1996). *The state against society. Political crisis and their aftermath in East Central Europe*. Princenton: Princenton Univ. Press.
- Gerring, John (2007). *Case Study Research. Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hague, Rod, Harrop, Martin, Breslin, Shaun (2001). *Komparativna vladavina i politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Hartmann, Jürgen (1995). *Vergleichende Politikwissenschaft*. Frankfurt na Majni i New York: Campus.
- Holzer, Jerzy (2002). *Komunizam u Europi. Povijest pokreta i sustava vlasti*. Zagreb: Srednja Europa.
- Hory, Ladislav (1996). *The Little Czech and the great Czech nation. National identity and the postcommunist transformation of society*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jowitt, Ken (1992). *New World Disorder: The Leninist Extinction*. Berkeley: Univ. Of California Press, 284-305
- Kasapović, Mirjana (1996). *Demokratska tranzicija i političke stranke*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kasapović, Mirjana (ur.) (2007). *Izlazak iz jednine? Stanje hrvatske političke znanosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

- Kipke, Rüdiger (2002). *Die Politische Systeme Tschechiens und der Slowakei. Eine Einführung*, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Kitschelt, Herbert i sur. (1999). *Post-Communist Party Systems. Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kopeček, Lubomir (2006). *Demokracie, diktatury a politické stranictví*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CKD).
- Kopeček, Lubomir (2007). *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Кутафин, О. Е. et al. (2003). *Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации коллектива ученых-правоведов под руководством ректора МГЮА, академика РАН О.Е.Кутафина (Официальный текст на 1 августа 2003 г.)*
http://www.constitution.garant.ru/DOC_3866952.htm
- Lauth, Hans-Joachim (ur.) (2002). *Vergleichende Regierungslehre*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Linz, Juan (1998). *Demokratska tranzicija i konsolidacija*. Beograd: Filip Višnjić.
- Markowski, Radoslaw (ur.) (2002). *System partyjny i zachowania wyborcze. Dekada polskich doświadczeń*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Marsh, David, Stoker, Gerry (ur.) (2005). *Teorije i metode političke znanosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Paczkowski, Adam (2001). *Pola stoljeća povijesti Poljske*. Zagreb: Profil i Srednja Europa.
- Pollack, Detlef, Wielgohs, Jan (ur.) (2004). *Dissent and Opposition in Communist Eastern Europe. Origins of Civil Society and Democratci Tradition*. London: Ashgate.
- Pye, Lucian W. (ur.) (1975). *Political Science and Area Studies. Rivals or Partners?* Bloomington: Indiana University Press.
- Ramet, P. Sabrina (2004). *Čija je demokracija*, Zagreb: Alinea
- Schlosser-Berg, Dirk, Mitchell, Jermy (ur.). *Conditions of Democracy in Europe 1919-39, Systematic Case Studies*. London: Macmillan.
- Schmitter, C. Philippe, Karl, L. Terry (1994). The Conceptual Travels of the Transitologist and Considologist: How Far to the East Should They Attempt to Go? *Slavic Review*, 53, 1: 173-185
- Schwelling, Brigit (ur.). *Politikwissenschaft als Kulturwissenschaft. Theorien, Methoden, Problemstellungen*. Wiesbaden: VS-Verlag.
- Tiemann, Guido (2006). *Wahlssysteme, Parteisystem und politische Represäntation in Osteuropa*. Wiesbaden: VS-Verlag.
- Vodička, Karel, Cabada, Ladislav (2003). *Politický systém České republiky*. Prag: Portál.
- Ziemer, Klaus (2006). *Das politische System Polens. Eine Einführung*. Wiesbaden: VS-Verlag.
- Zudin, Aleksej (2001). Neokorporativizm v Rossi? *Pro et Contra*, 4: 171-198.